

## ПРОБЛЕМИ НА ЗАЕТОСТТА И БЕЗРАБОТИЦАТА В БЪЛГАРСКИТЕ ОБЛАСТИ ПО ТЕЧЕНИЕТО НА ДОЛЕН ДУНАВ

**Таня Иванова Рисемова**

Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов

Катедра „Обща теория на икономиката“

e-mail: tanya\_risemova@hotmail.com

**Резюме:** В статията е направен сравнителен анализ на заетостта и безработицата в българските области по течението на Долен Дунав – Велико Търново, Русе, Силистра. Изследването има за цел да идентифицира проблемите, свързани с анализиранияте величини, както и да потърси подходящите мерки за увеличаване на заетостта или създаване на устойчиви предпоставки за нейното запазване и намаляване на безработицата в разглежданите области. В резултат на изследването се установява, че в българските области от Долен Дунав основните проблеми относно заетостта и безработицата са свързани най-вече със спада на трудоспособното население под влияние на негативните демографски тенденции, обезлюдяване, миграция, намаляването на населението с висше образование, липсата на големи предприятия и др. Предлагат се различни мерки за подобряване на заетостта и намаляване на безработицата, като по-важните от тях са: подобряване на образователната структура на работната сила и продължаващо професионално обучение; развитие на инфраструктурата; увеличаване на възможностите за усвояване на средства от европейските фондове; използването на река Дунав, като общоевропейски транспортен коридор; наемането на трансгранична работна сила; насърчаване на трудовата мобилност и др.

**Ключови думи:** работна сила, заетост, коефициент на заетост, коефициент на икономическа активност, коефициент на демографско заместване, безработица, коефициент на безработица.

**JEL:** E24, O1, J2.

## PROBLEMS OF EMPLOYMENT AND UNEMPLOYMENT IN THE BULGARIAN REGION ALONG THE LOWER DANUBE

**Tanya Ivanova Risemova**

D. A. Tsenov Academy of Economics – Svishtov

Department of General Theory of Economics

e-mail: tanya\_risemova@hotmail.com

**Abstract:** The article presents a comparative analysis of employment and unemployment in the Bulgarian regions along the Lower Danube, namely the town of Veliko Tarnovo, the town of Ruse and the town of Silistra. The research aims to identify the problems associated with the analysed variables, as well as to find the appropriate measures to increase employment or to create sustainable conditions for its preservation and to reduce unemployment in the specified regions. The research shows that the main

problems regarding employment and unemployment in the Bulgarian regions of the Lower Danube are mostly related to the decline of the working population as a result of negative demographic trends, depopulation, migration, decrease of the population with higher education, lack of large enterprises and so on. Various measures to increase employment and to reduce unemployment are proposed, the most important of which are: improvement of the educational structure of the workforce and continuing vocational training; infrastructure development; improved opportunities for absorption of EU funds; making the river Danube a pan-European transport corridor; hiring a cross-border workforce; encouraging labour mobility, etc.

**Key words:** labor force, employment, employment rate, economic activity rate, demographic ratio, unemployment, unemployment rate.

**JEL:** E24, O1, J2.

### *Въведение*

В настоящата разработка е направен сравнителен анализ на заетостта и безработицата в българските области по течението на Долен Дунав<sup>1</sup> – Велико Търново, Русе и Силистра през периода 2016–2018 г. Съгласно концепцията за туристическото райониране на България, район Дунав се приема за най-голям, като включва 21% от територията на страната. **Актуалността на темата** се изразява в обособяването на този район и анализирането на проблемите, свързани със заетостта и безработицата в него, което ще допринесе не само за неговото устойчивото икономическото развитие, но и на цялата страна. Това обуславя нуждата от текущо изследване, разглеждащо спецификата на проблемите, свързани със заетостта и безработицата.

**Обект** на изследването са заетостта и безработицата в българските области по Долен Дунав – Велико Търново, Русе, Силистра. **Предмет** е анализът на определени показатели, характеризиращи изменението на заетостта и безработицата в разглежданите области, през периода 2016–2018 г. Настоящото изследване има **за цел** да идентифицира и анализира проблемите на пазара на труда в разглежданите области, както и да посочи подходящите мерки за увеличаване на заетостта или създаване на устойчиви условия за нейното запазване и намаляване на безработицата. Основните **задачи**, свързани с поставената цел, са:

1. Анализ на заетостта в областите;
2. Анализ на безработицата в областите;
3. Определяне на проблемите, свързани със заетостта и безработицата в разглежданите области и възможностите за въздействие върху тях.

---

<sup>1</sup> Тук разделението на Горен, Среден и Долен Дунав в рамките на територията на Р България е условно.

При направеното изследване се **използват методите** на индукцията и дедукцията, на анализа и синтеза, логическият и сравнителният анализ. Анализират се показателите на заетостта и безработицата, подредени по степен на важност.

## 1. Анализ на заетостта в областите от Долен Дунав

В макроикономическата теория под понятието „заетост“ се разбира хора, които имат работа в рамките на законодателно определени минимум за труд, така и тези, които са заети само няколко часа на ден или седмица (*Кирев, и др., 2010, стр.188*). Тя се свързва с трудовите ресурси<sup>2</sup> на една страна. От трудовите ресурси зависят предлагането на труд и икономическият растеж. Те показват потенциала на работната сила (*Василев, и др., 2016, стр.122*) и обхващат: хората в трудоспособна възраст, работещите над и под трудоспособната възраст, неработещите инвалиди и пенсионери в границите на трудоспособната възраст. С цел да се определи изменението на заетостта, тя се разглежда чрез определени показатели, които са подредени по степен на важност.

От гледна точка на **показателя трудоспособна възраст** през изследвания период и за трите области се наблюдава спад в населението под, в и над трудоспособна възраст (*вж. Таблица 1*). Най-голям спад и през трите изследвани години в трудоспособна възраст се наблюдава в област Велико Търново, а най-малък в област Силистра. Проблемът тук е намаляването на населението в областите под влиянието на негативни демографски тенденции, изразяващи се в: ниската раждаемост, застаряването, високата смъртност, обезлюдяването, миграцията на младите хора и др., които водят до отрицателен естествен прираст и нисък коефициент на демографско заместване<sup>3</sup>.

Възпроизводството на трудоспособното население се характеризира чрез **коефициент на демографско заместване**. В трите разглеждани области за периода 2016–2018 г. се установява увеличаване на този коефициент. В област Силистра спрямо останалите две области се наблюдава най-високият коефициент през 2018 г. - 63% (*Кворум Силистра, 2019*), а най-ниският – в област Русе – 58%, а за област В. Търново той е 59%. (*Национален статистически институт, 2019*). Въпреки че се увеличава, стойностите на този коефициент остават ниски, което показва, че демо-

---

<sup>2</sup> Възрастови граници за разпределение на населението по категориите под, във, над трудоспособна възраст са определени съгласно актуалната през съответната година възраст за пенсиониране, която е приета с постановление на МС.

<sup>3</sup> Показва какво е съотношението между лицата, които влизат в трудоспособна възраст (тези на възраст 15-19 години), и лица, които излизат от нея (60-64 г.) Коефициентът над 100% показва, че на всеки 100 души, които излизат от трудоспособна възраст, биват заместени от над 100 млади.

графската структура в разглежданите области се влошава, което води и до влошаване състоянието на трудовия пазар.

Таблица 1

Брой на населението под, в и над трудоспособна възраст по области за периода 2016–2018 г.

Г.	Население под, в, над трудоспособна възраст	ОБЛАСТ ВЕЛИКО ТЪРНОВО			ОБЛАСТ РУСЕ			ОБЛАСТ СИЛИСТРА		
		общо	М	Ж	общо	М	Ж	общо	М	Ж
2018	ПОД трудоспособна възраст	31 997	16 417	15 580	29 640	15 359	14 281	16 037	8 317	7 720
	В трудоспособна възраст	139 668	73 386	66 282	129 962	69 457	60 505	62 898	33 555	29 343
	НАД трудоспособна възраст	64 043	24 113	39 930	58 954	21 863	37 091	30 336	11 592	18 744
2017	ПОД трудоспособна възраст	32 440	16 678	15 762	29 814	15 505	14 309	16 174	8 393	7 781
	В трудоспособна възраст	142 207	74 807	67 400	132 163	70 726	61 437	63 895	34 146	29 749
	НАД трудоспособна възраст	64 485	24 170	40 315	59 359	21 919	37 440	30 493	11 660	18 833
2016	ПОД трудоспособна възраст	32 671	16 815	15 856	29 770	15 416	14 354	16 277	8 441	7 836
	В трудоспособна възраст	144 791	76 024	68 767	134 243	71 814	62 429	65 204	34 858	30 346
	НАД трудоспособна възраст	64 797	24 317	40 480	59 476	21 962	37 514	30 476	11 712	18 764

Източник: (Национален статистически институт, 2019) <http://bit.do/nsi-bg-workin>

#### **Работна сила и коефициент на икономическа активност**

Трудоспособното население се състои от икономически активно население (работна сила<sup>4</sup>) и лица извън работната сила<sup>5</sup>. През изследвания период, област Русе бележи увеличение на работната сила с 2,3%, след нея се нарежда област Силистра с увеличение - 1,97%. Във Великотърновска област работната сила намалява с 5,8% през изследвания период (вж. Таблица 2)

**Коефициентът на икономическа активност**<sup>6</sup> през разглеждания период бележи най-силно изменение в област Силистра с 20,8% през 2018 г. спрямо 2016 г., следван от област Велико Търново със 17% и област Русе с 2,3% (вж. Таблица 2).

<sup>4</sup> Работна сила /икономическо активно население/ – заетите и безработните. НСИ.

<sup>5</sup> Текущо икономическо неактивно население – лица на 15 и повече навършени години, които не са нито заети, нито безработни през наблюдавания период. В тази група се отнасят лица, които са в отпуск за отглеждане на дете до 2-годишна възраст. НСИ.

<sup>6</sup> Показва какъв е дялът на икономически активните лица (заети + безработни) от населението в дадена възрастова група.

Таблица 2

Брой работна сила (в хиляди) и коефициент на икономическа активност (в процент) на населението на 15-64 навършени г. по области за периода 2016-2018 г.

година	ОБЛАСТ ВЕЛИКО ТЪРНОВО						ОБЛАСТ РУСЕ						ОБЛАСТ СИЛИСТРА					
	работна сила (хил.)			коефициент на икономическа активност (%)			работна сила (хил.)			коефициент на икономическа активност (%)			работна сила (хил.)			коефициент на икономическа активност (%)		
	общо	м	ж	общо	м	ж	общо	м	ж	общо	м	ж	общо	м	ж	общо	м	ж
2018	106,8	57,6	49,2	70,4	75,3	65,4	101	53,7	47,3	71,4	73,9	68,8	46,5	27,0	19,5	67,7	77,0	58,0
2017	107,6	57,1	50,5	69,6	73,3	65,8	99,2	53,7	45,6	69,0	72,7	65,1	45,8	26,3	19,5	65,3	73,2	56,9
2016	113,4	60,4	53,0	53,4	59,3	47,9	98,7	52,8	45,9	50,3	55,5	45,4	45,6	25,9	19,7	46,9	54,6	39,6

Източник: (Национален статистически институт, 2019) <http://bit.do/nsi-bg-workforce>

В разглежданите области най-отличаващата се структура на работната сила е по пол и степен на образование. По пол в категорията заети лица, попадащи в групата на 15–64 навършени години, тенденцията през разглеждания период е увеличаване на дела на заетите жени и мъже, като единствено в област В. Търново за периода 2016–2018 г. се наблюдава спад. Спрямо 2016 г. заетите мъже и жени в област Русе са се увеличили съответно с 2,2 хил. мъже и 2,9 хил. жени. Най-голямото увеличение на заетите по пол спрямо 2016 г. е в област Силистра – 3,9% мъже и 0,1% жени (вж. Таблица 3).

Относителният дял на населението между 25–64 г. с висше образование намалява в област Велико Търново и Силистра, а в област Русе бележи увеличение. Относителният дял на лицата със средно образование се увеличава в област Велико Търново и Силистра, а намалява в област Русе. С основно и по-ниско образование относителният дял на населението се увеличава в област Велико Търново, а намалява в област Русе и Силистра. От казаното по-горе може да направим извода, че по този показател проблем е делът на населението с висше образование в област Силистра, където процентът е най-нисък (НСИ, 2019).

### Заети лица и коефициент на заетост

От разглежданите области по Долен Дунав за периода 2016–2018 г. област Велико Търново е единствената област, където броят на заетите<sup>7</sup> лица на 15–64 навършени години намалява с 1,46%. В област Русе общият брой на заетите, за същия период, се е увеличил с 5,5%, а в област Силистра – с 10,6% (вж. Таблица 3).

<sup>7</sup> Заети лица са лица на 15 и повече години, които през наблюдавания период, който е една календарна седмица: извършват работа, дори за един час, за което получават работна заплата или др. доход; не работят, но имат работа, от която временно отсъстват поради болест. Заетите лица се групират на работодатели, самостоятелно заети, наети лица и неплатени семейни работници. НСИ.

И за трите области през изследвания периода **коэффициентът на заетост**<sup>8</sup> се увеличава. Най-голямото увеличение е в област Силистра с 15,32%, следвано от област Русе с 8,84% и област Велико Търново с 2,46% (вж. Таблица 3).

Таблица 3

Брой заети лица на 15-64 навършени години (в хиляди) и коефициент на заетост (в процент) по области за периода 2016-2018 г.

Години	ОБЛАСТ ВЕЛИКО ТЪРНОВО						ОБЛАСТ РУСЕ						ОБЛАСТ СИЛИСТРА					
	заети лица (хил.)			коэффициент на заетост (%)			заети лица (хил.)			коэффициент на заетост (%)			заети лица (хил.)			коэффициент на заетост (%)		
	общо	м	ж	общо	м	ж	общо	м	ж	общо	м	ж	общо	м	ж	общо	м	ж
2018	101,0	54,0	47,0	66,6	70,5	62,6	95,7	50,4	45,4	67,7	69,3	66	41,4	24,2	17,2	60,2	68,8	51,2
2017	102,6	54,1	48,5	66,3	69,5	63,1	93,5	50,2	43,2	65,0	68,1	61,8	40,0	22,3	17,6	57,0	62,2	51,5
2016	102,5	54,7	47,8	65,0	68,9	61,0	90,7	48,2	42,5	62,2	64,5	59,8	37,4	20,3	17,1	52,2	55,4	48,9

Източник: (Национален статистически институт, 2019) <http://bit.do/nsi-bg-employment>

#### Заети в нефинансовите предприятия

В структурата на заетите в нефинансовите предприятия, през изследвания период, най-голям е дялът на заетите в микро предприятията в област Силистра с дял от 92,1%, следван от област Русе – 91,9% и област Велико Търново – с 91,8%. Дялът на заетите в малките предприятия в област Велико Търново – 6,6%, област Силистра – 6,6% и област Русе – 6,5. Заетите в средните предприятия са с еднакъв относителен дял в областите Русе и Велико Търново, като област Силистра е с 1,2%. В големите предприятия относителният дял на заетите в областите Русе и В. Търново е 0,2%, а в област Силистра е 0,1% (вж. Таблица 4).

Изводът, който може да се направи от казаното дотук е, че липсата на големи предприятия с относителен дял от 50 до 249 и над 250 заети лица (вж. Таблица 4) не създава условия за нарастване на заетостта в разглежданите области, но за сметка на това микро предприятията се увеличават и създават това условие.

<sup>8</sup> Коефициент на заетост КЗ-показва какъв е дялът на заетите лица от население от същата възраст. Най-често използваните коефициенти на заетост са тези за население на възраст 15-64 години.

Таблица 4

Относителен дял на заетите лица в нефинансовите предприятия по области за периода 2016-2018 г. (в процент)

Нефинансови предприятия	ОБЛАСТ ВЕЛИКО ТЪРНОВО			ОБЛАСТ РУСЕ			ОБЛАСТ СИЛИСТРА		
	2016	2017	2018	2016	2017	2018	2016	2017	2018
с до 9 заети лица в общия брой на предприятията	91,7	91,5	91,8	91,6	91,8	91,9	92,4	91,9	92,1
с 10-49 заети лица в общия брой на предприятията	6,6	6,9	6,6	6,8	6,6	6,5	6,4	6,8	6,6
с 50-249 заети лица в общия брой на предприятията	1,5	1,4	1,4	1,5	1,4	1,4	1,1	1,2	1,2
с над 250 заети лица в общия брой на предприятията	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1

Източник: Национален статистически институт <http://bit.do/nsi-bg-notfinancialbusinesses>

#### Наети лица по трудово и служебно правоотношение

Наличната статистическа информация за секторно-отрасловата структура на заетостта и нейното териториално разпределение е по показател наети лица<sup>9</sup>. Данните от Таблица 5 показват, че към края на декември 2018 г. наетите лица по трудово и служебно правоотношение в област Велико Търново са 68 хил. души, в област Русе те са 66,9 хил. души, а в област Силистра са 20,5 хил. души. В сравнение с декември 2016 година наетите по трудово и служебно правоотношение намаляват и в трите области, като най-голямото процентно намаление е в област Русе – 5,23%, следвана от област Велико Търново – 4,43% и област Силистра с 2,04% (вж. Таблица 5).

Таблица 5

Брой наети лица по трудово и служебно правоотношение по области за периода 2016-2018 г. към 31 декември на съответната година

ОБЛАСТ ВЕЛИКО ТЪРНОВО			ОБЛАСТ РУСЕ			ОБЛАСТ СИЛИСТРА		
2016	2017	2018	2016	2017	2018	2016	2017	2018
71 192	70 596	68 033	70 605	70 019	66 911	21 003	20 828	20 573

Източник: (Национален статистически институт, 2019) <http://bit.do/nsi-bg-EmployedbyRegion>

<sup>9</sup> в броя на наетите не се включват самонаетите и работодателите. Това са лица в трудово правоотношение съгласно Кодекса на труда, по силата на които те получават възнаграждение под формата на работна заплата за извършване на определен обем и качество работа.

Изводът, който може да се направи от анализа, е, че намаляват наетите лица по трудово и служебно правоотношение и в трите разглеждани области поради намаляване на населението в трудоспособна възраст, липсата на големи предприятия, високата степен на сезонна заетост и нарастване на скритата икономика в разглежданите области.

Общият спад на населението под, в и над трудоспособна възраст в посочените области през изследвания период предопределя проблемите, касаещи заетостта. Възможност за увеличаване на заетостта в изследваните области са свързани със спазването на мерки, програми и проекти за подобряването на посредническите услуги по заетостта, насърчаване на териториалната мобилност на работната сила в областите, насърчаване на предприемачеството и започване на самостоятелна стопанска дейност в различни микропредприятия. Други възможности, в същата посока, са: насърчаване на работодателите при наемането на повече жени, пред мъже; наемането на лица с основно и ниско образование и с възможност за обучение; наемането на лица в големите предприятия, където относителният дял на заетите е най-малък; наемането на лица по трудово и служебно правоотношение, който показател също намалява значително през изследвания период.

## 2. Анализ на безработицата в областите от Долен Дунав

Безработицата<sup>10</sup> е сложно социално-икономическо явление, характеризиращо нарушеното равновесие на трудовия пазар, където предлагането на работната сила надвишава нейното търсене. Тя изразява загуба на ресурси, продукти, доходи и наред с това – на възможности за обществени контакти и социална реализация.

Измерването на безработицата се осъществява чрез регистриране броя на безработните от Бюрата по труда. Безработни са тези лица, които са в трудоспособна възраст, но нямат определена работа, макар да имат квалификация и си търсят активно работно място, за да приложат своите знания и умения. Не са безработни лицата, които са в трудоспособна възраст, но не желаят да работят, лица, които работят на непълнен работен ден, както и лица в принудителен неплатен отпуск (Кънев, 1999, стр.108)

Средногодишният брой на регистрираните безработни и равнището на безработица за периода 2016–2018 г. намалява и за трите области (вж. Таблица 6). През 2018 г. най-много безработни лица, спрямо останалите

---

<sup>10</sup> Според НСИ, **Безработни** са лицата на възраст 15 - 74 навършени години, които: нямат работа през наблюдавания период; активно търсят работа през период от четири седмици, вкл. наблюдаваната седмица, или вече са намерили работа, която очакват да започнат до три месеца след края на наблюдавания период; имат възможност да започнат работа до две седмици след края на наблюдавания период.



две области, са регистрирани в област Велико Търново – 6300 души, а най-голямото равнище на безработица е в област Силистра – 12,2%.

Запазва се дисбалансът на безработицата по пол. Средногодишният брой на регистрираните безработни мъже през изследвания период намалява – най-много в област Велико Търново с 30,2%, следван от област Силистра с 20,3% и област Русе с 19,08%. Относно средногодишния брой на регистрираните безработни жени през този период се наблюдава най-голямо намаление в област Велико Търново – с 28,8%, следван от област Русе и Силистра. (вж. Таблица 6).

Таблица 6

Средногодишен брой на регистрираните безработни лица по пол и средногодишно равнище на безработицата (в процент) по области за периода 2016–2018 г.

Г-дини	ОБЛАСТ ВЕЛИКО ТЪРНОВО				ОБЛАСТ РУСЕ				ОБЛАСТ СИЛИСТРА			
	ОБЩО	М	Ж	равнище на безработица	ОБЩО	М	Ж	равнище на безработица	ОБЩО	М	Ж	равнище на безработица
2018	6300	2839	3461	5,80%	6012	2688	3324	5,80%	5539	2506	3033	12,20%
2017	7427	3382	4045	6,8%	6551	3020	3531	6,40%	6106	2837	3269	13,40%
2016	8933	4071	4862	8,20%	7555	3322	4233	7,30%	6761	3146	3615	14,90%

Източник: (Агенция по заетостта, Безработни по пол 2019) (Агенция по заетостта, Равнище на безработица 2019) <http://bit.do/az-government>

Данните на НСИ за периода 2016–2018 г., показват, че **коэффициентът на безработица** за възрастовата група 15-64 навършени години в област Силистра е най-голям (вж. Таблица 7).

Таблица 7

Брой безработни лица (в хиляди) и коефициент на безработица (в процент) за възрастовата група 15-64 навършени години по области за периода 2016-2018 г.

година	ОБЛАСТ ВЕЛИКО ТЪРНОВО		ОБЛАСТ РУСЕ		ОБЛАСТ СИЛИСТРА	
	Безработни лица	коэф. на безработица	Безработни лица	коэф. на безработица	Безработни лица	коэф. на безработица
2018	5,8	5,40%	5,3	5,20%	5,2	11,10%
2017	5	4,60%	5,8	5,80%	5,8	12,70%
2016	8,4	7,60%	6,8	7%	7,6	16,90%

Източник: (Национален статистически институт, 2019) <http://bit.do/az-government>

Спрямо 2016 г. безработните лица за област Велико Търново намаляват с 2,6 хил. души, за област Русе с 1,5 хил. души и за област Силистра

с 2,4 хил. души. Общо за трите разглеждани области, за периода 2016–2018 г., по данни на Агенцията по заетостта, средногодишният брой на регистрираните безработни **младежи до 24 г., до 29 год. и лица над 50 год.** намалява (вж. Таблица 8). Средногодишният брой на регистрираните безработни младежи до 24 години през периода 2016–2018 г. намалява най-силно в област Велико Търново със 77 безработни, следван от област Русе с 34 безработни и област Силистра с 3 безработни. Броят на безработните младежи до 29-годишна възраст се увеличава единствено в област Силистра с 8 души, най-много намаляват те в област Велико Търново с 221 души, следвана от област Русе. Броят на безработните лица над 50 години намалява най-силно в област Велико Търново с 1503 души, следвана от областите Русе и Силистра (вж. Таблица 8).

Таблица 8

Средногодишен брой безработни младежи до 24 г. до 29 г. и лица над 50 г. по области за периода 2016-2018 г.

Годи-ни	ОБЛАСТ ВЕЛИКО ТЪРНОВО			ОБЛАСТ РУСЕ			ОБЛАСТ СИЛИСТРА		
	Младежи до 24 г.	Младежи до 29 г. 25-29	Лица над 50 г.	Младе-жи до 24 г.	Младежи до 29 г. 25-29	Лица над 50 г.	Младежи до 24 г.	Младежи до 29 г. 25-29	Лица над 50 г.
2018	320	822	2417	267	711	2591	255	651	2465
2017	386	1007	3071	304	808	3009	318	747	2683
2016	397	1043	3920	301	793	3592	258	643	3105

Източник: (Агенция по заетостта, Приложение №9, 2019) <http://bit.do/az-government>

Една от важните причини за намаляването на безработицата сред младежите в трите разглеждани области е, че част от младежите, родени и израсли в тези области, си намират работа или в други области на страната или в чужбина (вж. Таблица 8).

Относно **образователната структура** на регистрираните безработни за трите области през периода 2016–2018 г. се наблюдава намаляване на регистрираните безработни и в четирите етапа на образование. Регистрираните безработни с начално, основно, средно и висше образование намаляват най-много в област Велико Търново, следвана от област Русе и област Силистра. Регистрираните безработни с начално образование за периода 2016–2018 г. са най-много в област Силистра, а най-малко в област Велико Търново (вж. Таблица 9).

Таблица 9

Брой на регистрираните безработни по области за периода 2016–2018 г.

Годи-ни	ОБЛАСТ ВЕЛИКО ТЪРНОВО				ОБЛАСТ РУСЕ				ОБЛАСТ СИЛИСТРА			
	висше	средно	основно	начално	висше	средно	основно	начално	висше	средно	основно	начално
2018	1023	3220	1031	890	811	2817	650	1587	442	2212	959	1939
2017	1110	3600	1281	1437	853	3087	716	1894	435	2336	1049	2286
2016	1219	4203	1597	1914	979	3520	863	2193	467	2647	1188	2459

Източник: (Агенция по заетостта, Приложение №8, 2019) <http://bit.do/az-government>

За трите разглеждани области през периода 2016–2018 г. безработните лица, които са специалисти, намаляват. През изследвания период регистрираните безработни без професионална квалификация преобладават и в трите области спрямо другите категории регистрирани безработни. През изследвания период най-много безработни лица с работническа професия и безработни специалисти са в област Велико Търново. Най-малко безработни специалисти са в област Силистра, което показва огромната нужда на такива кадри в региона. Най-големият брой на безработните лица без квалификация и за трите разглеждани години са в област Силистра (вж. Таблица 10).

Таблица 10

Брой на регистрираните безработни лица по области за периода 2016–2018 г.

Години	ОБЛАСТ ВЕЛИКО ТЪРНОВО			ОБЛАСТ РУСЕ			ОБЛАСТ СИЛИСТРА		
	Работническа професия	специалисти	без квалификация	работническа професия	специалисти	без квалификация	работническа професия	специалисти	без квалификация
2018	1866	1756	2542	1853	1342	2670	1554	750	3248
2017	2147	1932	3348	2043	1392	3116	1654	799	3652
2016	2539	2189	4205	2423	1585	3547	1883	868	4010

Източник: (Агенция по заетостта, Приложение №7, 2019) <http://bit.do/az-government>

Причините за неблагоприятните тенденции, разглеждани по-горе, се дължат най-вече на неблагоприятните демографски процеси, лошата инфраструктура, лошите условия на труд, по-ниската средномесечна и средногодишна работна заплата в сравнение с други области в страната. Ниската образователна структура и липсата на квалифицирани кадри за нуждите на трудовия пазар, недостатъчната предприемаческа активност, малкият дял на чуждестранните инвестиции и изоставането в технологично равнище, в разглежданите области, предопределят негативните тенденции за по-висока безработица в тях в сравнение с тази за страната.

Разгледаните проблеми, свързани със заетостта и безработицата, предполагат възможности за въздействие спрямо тях с цел бъдещо развитие не само на областите, но и на цялата страна.

#### **Възможности за увеличаване на заетостта и намаляване на безработицата**

С оглед стимулиране на заетостта и намаляването на безработицата, в разглежданите области, се предлагат следните мерки:

1. Подобряване на образователната структура на работната сила и продължаващо професионално обучение. Недобрата образователна структура води до липсата на достатъчно подготвени кадри в дългосрочен план. Това налага предприемането на различни мерки, свързани с продължава-

щото професионално обучение, за по-ефективна интеграция и по-високо ниво на заплащане на труда.

2. Подобряване на инфраструктурата в областите, което е свързано с изпълнението на плановете за изграждане на пътни магистрали и подобряване качеството на жп транспорта. В този смисъл е необходимо и възобновяване дейността на летищата, в разглежданите области, което ще допринесе за комбинирането на четирите вида транспорт – железопътен, сухопътен, воден и въздушен, създавайки предпоставки за по-добро развитие на бизнеса на общинско, регионално и национално равнище.

3. Съхраняване на демографския потенциал с грижа към младите хора, като например: създаване на работни места за младежи; намаляване дела на рано напусналите училище; увеличаване броя на младите хора, завършили висше образование и намерили своята реализация в изследваните области чрез допълнителни социални придобивки или заплащане на по-високи заплати и облагане с по-ниски такси и данъци.

4. Развитие на селското стопанство, преработващата промишленост, строителството, транспорта и туризма в трите области с цел създаване на нови работни места.

5. Използването на разнообразни начини, за да се осигури необходимата заетост за кратък период. В този смисъл сезонната заетост създава възможности за работа и доходи на населението.

6. Увеличаване на възможностите за усвояване на средства от европейски фондове за развитие, при липса на големи чуждестранни инвестиции, може да допринесе за подобряването на заетостта. Основа за това е разработването на съответните европроекти за привличане на средства от посочените фондове.

7. Природните и историческите дадености на разглежданите области създават възможности да се развият почти всички видове туризъм – развлекателен, познавателен, културен, религиозен, екологичен, селски, ваканционен и др. Областите по Долен Дунав са с потенциал за създаване на продукти на посочените видове туризъм.

8. Използването на река Дунав като общоевропейски транспортен коридор №7 улеснява комуникациите на областите с Източна и Централна Европа. Това дава възможност за големи инфраструктурни проекти, като например изграждането на мост при Силистра-Калъраш и Свищов - Зимнич.

9. Наемането на трансгранична работна сила в секторите селско стопанство, преработваща промишленост, транспорт, строителство, хотелиерство и ресторантьорство. Разработване и изпълнение на мерки за насърчаване на трудовата мобилност, разширяване на сътрудничеството между българските и румънските служби по заетостта, както и облекчаване на нормативните изисквания може да увеличи заетостта в трите разглеждани области по Долен Дунав.

Направените препоръки имат за цел да подобрят пазара на труда в разглежданите области, да стимулират увеличаването на заетостта и намаляването на безработицата. Въз основа на това да се създадат възможности за устойчиво икономическо развитие в българските области по течението на Долен Дунав.

### **Заклучение**

Сравнителният анализ на трите български области по течението на Долен Дунав за периода 2016–2018 година интерпретира различни показатели на заетостта и безработицата, определяйки областите с намаляване и увеличаване на разглежданите величини.

При разглеждане на заетостта се извежда на преден план проблемът свързан с промените на населението в трудоспособна възраст. Резултатите от изследването показват, че това население бележи най-голямо увеличение в област Русе и намалява в област Велико Търново, което е предпоставка за нарастване на заетостта в област Русе и намаляване в област В. Търново.

От гледна точка на образованието, най-нисък е дялът на населението с висше образование в област Силистра, а най-висок – в област Велико Търново. Освен това най-много се увеличават регистрираните безработни с начално образование в област Силистра, което предопределя проблемите, свързани с безработицата в тази област, където те са най-сериозни.

Трудовата реализация на работната сила зависи и от възрастта. Броят на заетите лица във възрастовата група 15-64 навършени години в област Велико Търново намалява, а се увеличава в Силистра и Русе. Това определя повече проблеми по заетостта и безработицата в област В. Търново и по-малко в областите Русе и Силистра.

През изследвания период коефициентът на заетост се увеличава и за трите области, като най-висок е в област Русе, а най-нисък в Силистра. При разглеждане на коефициента на безработица се установява, че той намалява през периода и в трите области, като остава най-висок в област Силистра и най-нисък в област Русе. Предвид увеличаването на коефициента на заетостта и намаляването на коефициента на безработицата и в трите разглеждани области възниква парадокс за област Велико Търново. Там намалява абсолютният брой на заетите, успоредно с намаляване абсолютния брой на безработните, но се увеличава коефициентът на заетост, което може да се обясни с миграционните процеси. Липсата на големи предприятия стои в основата на нарастване дела на заетите в микропредприятията в трите области.

Определят се възможностите за въздействие и бъдещо икономическо развитие на разглежданите области. Предлагат се различни мерки за подобряване на заетостта и намаляване на безработицата, като по-важните

от тях са: подобряване на образователната структура на работната сила и продължаващо професионално обучение; развитие на инфраструктурата; увеличаване на възможностите за усвояване на средства от европейските фондове; използването на река Дунав като общоевропейски транспортен коридор; наемането на трансгранична работна сила; насърчаване на трудовата мобилност и др.

#### Използвани източници

- Ангелова, П., Колева, Р., Захариева, Г., Касаббова, С., Кушева, Г., Александрова, А. (2019). *Социално-икономическо развитие на българското Придунавие - тенденции и перспективи*, Алманах научни изследвания, СА „Д. А. Ценов“, Изд. „Ценов“ - Свищов Кворум Силистра, (22 Април 2019 г.): извлечено от <http://bit.do/kvorum-silistra-info>
- Агенция по заетостта (2019). Извлечено от Регистрирани безработни по пол, Приложение №6: <https://www.az.government.bg/bg/stats/view/4/283/>
- Агенция по заетостта (2019). Извлечено от Териториално разпределение на безработните лица и равнище на безработица: <https://www.az.government.bg/bg/stats/view/4/283/>
- Агенция по заетостта (2019). Извлечено от Териториално разпределение на регистрираните безработни младежи: <https://www.az.government.bg/bg/stats/view/4/283/>
- Агенция по заетостта (2019). Извлечено от Образователна структура на регистрираните безработни лица: <https://www.az.government.bg/bg/stats/view/4/283/>
- Агенция по заетостта (2019). Извлечено от Професионална структура на регистрираните безработни лица: <https://www.az.government.bg/bg/stats/view/4/283/>
- Василев, Й., Шишманова, П., Кунев, К., Несторов, Л., Марков, О., Лазаров, Р., Цонева, Е. (2016). *Макроикономика*. Велико Търново: Абагар.
- Кирев, Л., Найденова, С., Найденов, Д., Петров, И., Маринов, П., Кунев, К., Шишманова, П. (2010). *Макроикономика*. Велико Търново.
- Кънев, М. (1999). *Макроикономика*. София: Мартилен.
- Национален статистически институт (07 Май 2019 г.). Извлечено от Население и демографски процеси в област Русе: <http://bit.do/nsi-bg-DistrictRuse>
- Национален статистически институт (12 Април 2019 г.). Извлечено от Население под, в и над трудоспособна възраст: <http://bit.do/nsi-bg-workingage>

- Национален статистически институт* (15 Март 2019 г.). Извлечено от  
Работна сила и коефициент на икономическа активност:  
<http://bit.do/nsi-bg-workforce>
- Национален статистически институт* (15 Март 2019 г.). Извлечено от  
Заети лица и коефициент на заетост на 15-64 навършени години:  
<http://bit.do/nsi-bg-employment>
- Национален статистически институт* (8 Март 2019 г.). Извлечено от  
Относителен дял на заети в нефинансови предприятия:  
<http://bit.do/nsi-bg-notfinancialbusinesses>
- Национален статистически институт* (12 Август 2019 г.). Извлечено от  
Наети лица по трудово и служебно правоотношение: [http://bit.do/nsi-  
bg-EmployedbyRegion](http://bit.do/nsi-bg-EmployedbyRegion)
- Национален статистически институт* (15 Март 2019 г.). Извлечено от  
Безработни лица и коефициент на безработица: [http://bit.do/nsi-bg-  
UnemployedbyRegion](http://bit.do/nsi-bg-UnemployedbyRegion)

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ - СВИЩОВ

ГОДИШЕН

**АЛМАНАХ**  
НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ  
НА ДОКТОРАНТИ

НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ  
НА ДОКТОРАНТИ

ГОДИШЕН  
АЛМАНАХ



Том XII, 2019

Книга 15

Том XII, 2019 г.  
Книга 15

Академично издателство  
„ЦЕНОВ“ - Свищов



*РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ:*

Доц. д-р Стефан Маринов Симеонов – главен редактор

Доц. д-р Росица Христова Колева – зам.главен редактор

Доц. д-р Красимира Борисова Славева – организационен секретар

Доц. д-р Марина Ангелова Николова

Доц. д-р Христо Георгиев Сирашки

Доц. д-р Ваня Григорова

*Екип за техническо обслужване:*

Анка Петкова Танева – стилев редактор

Ст. преп. Маргарита Евгениева Михайлова – превод и редакция  
на английски език

Милена Димитрова Александрова – технически секретар

**ISSN 1313-6542**

## СЪДЪРЖАНИЕ

### Студии

Таня Стайкова Йорданова <b>ПОВЕДЕНИЕ НА ДОМАКИНСТВОТА В БЪЛГАРИЯ ПРИ ВЗЕМАНЕ НА РЕШЕНИЯ ЗА СПЕСТЯВАНЕ И ИНВЕСТИРАНЕ</b> .....	5
Анелия Стефанова Пенева <b>АНАЛИЗ НА ВЗАИМОВРЪЗКИТЕ МЕЖДУ КАПИТАЛОВИТЕ И ВАЛУТНИТЕ ПАЗАРИ</b> .....	29
Криста Цветанова Нейкова <b>КОНЦЕПТУАЛНИ ОСНОВИ НА ЛОЯЛНОСТТА</b> .....	51
Борислав Красимиров Киров <b>ЕФЕКТЪТ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ КРЕДИТНИ РЕГУЛАЦИИ ВЪРХУ ИПОТЕЧНОТО КРЕДИТИРАНЕ И ИНВЕСТИЦИИТЕ В ИПОТЕЧНИ ОБЛИГАЦИИ</b> .....	78
Марията Бориславова Спасова <b>ПРОГРАМАТА ЗА ОСИГУРЯВАНЕ НА КАЧЕСТВО И УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ – ОСНОВА ЗА ПОВИШАВАНЕ КАЧЕСТВОТО НА ВЪТРЕШНИЯ ОДИТ В ПУБЛИЧНИЯ СЕКТОР</b> .....	98
Михаела Стоянова Монова <b>НОВИТЕ ЗАКОНОДАТЕЛНИТЕ ПРОМЕНИ ПО ЗАСТРАХОВКА „ГРАЖДАНСКА ОТГОВОРНОСТ“ НА АВТОМОБИЛИСТИТЕ И ВЛИЯНИЕТО ИМ ВЪРХУ ФИНАНСОВАТА СТАБИЛНОСТ НА БЪЛГАРСКИЯ ЗАСТРАХОВАТЕЛЕН ПАЗАР</b> .....	125

### Статии

Юлиан Сашков Бенев <b>АНАЛИЗ НА АКТУАЛНИТЕ ПРОБЛЕМИ В БАНКОВАТА СФЕРА И НЕЙНАТА СТРАТЕГИЧЕСКА ОРИЕНТАЦИЯ В КОНТЕКСТА НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА НА БАНКОВИТЕ УСЛУГИ В ЕС</b> .....	157
Пресиян Илианов Василев <b>ОРГАНИЗАЦИОННИ ПОДХОДИ ЗА МИНИМАЛИЗИРАНЕ НА КИБЕРРИСКОВЕТЕ ПРИ ОДИТОРСКАТА ДЕЙНОСТ</b> .....	174

Цветелина Красмирова Иванова <b>НАСОКИ ЗА УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ НА ОРГАНИЗАЦИОННАТА КУЛТУРА</b> .....	190
Димитър Пламенов Попов <b>ИЗСЛЕДВАНЕ НА ОБЕМА И ДИНАМИКАТА НА СЕКЮРИТИЗИРАНИЯ ВЪТРЕШЕН ДЪРЖАВЕН ДЪЛГ НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ В ПЕРИОДА СЛЕД ПРИСЪЕДИНЯВАНЕТО КЪМ ЕС</b> .....	213
Пламен Василев Георгиев <b>СЪСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ В РАЗВИТИЕТО НА БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА. ЕФЕКТИ И ЗАПЛАХИ ЗА БАНКОВАТА СИСТЕМА</b> .....	226
Светла Михайлова Боянова <b>ОТНОСНО ЗНАЧЕНИЕТО НА ВЪТРЕШНИЯ КОНТРОЛ ЗА БАНКОВАТА СИГУРНОСТ</b> .....	237
Венцислав Георгиев Диков <b>РЕГУЛАТОРНА РАМКА ЗА ФИНАНСОВО-ИКОНОМИЧЕСКА ЗАЩИТА НА АВТОРСКИТЕ ПРАВА В ЕС</b> .....	266
Муса Мустафа Сръкьов <b>МОДЕЛ ЗА ФИНАНСИРАНЕ НА СРЕДНИТЕ УЧИЛИЩА „БОНУС–ВАУЧЕР“</b> .....	277
Николай Тодоров Здравков <b>УПРАВЛЕНСКИ ФИНАНСОВ АНАЛИЗ НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПОСРЕДНИЧЕСКИ ФИРМИ - СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА МОДЕЛИ НА СВОБОДНИТЕ ПАРИЧНИ ПОТОЦИ</b> .....	285
Таня Иванова Рисемова <b>ПРОБЛЕМИ НА ЗАЕТОСТТА И БЕЗРАБОТИЦАТА В БЪЛГАРСКИТЕ ОБЛАСТИ ПО ТЕЧЕНИЕТО НА ДОЛЕН ДУНАВ</b> .....	298
Ана Борисова Иванова <b>ИЗТОЧНИЦИ И МОДЕЛИ ЗА ФИНАНСИРАНЕ НА ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО – СПЕЦИФИКА И ЕФЕКТИВНОСТ ПРИ ПРЕДОСТАВЯНЕ НА ЗДРАВНИ УСЛУГИ ...</b>	313
Люба Мартинова Митева <b>КРИТИЧЕН АНАЛИЗ НА ПРОБЛЕМИТЕ В БОЛНИЧНИЯ СЕКТОР</b> .....	325

Станислав Иванов Шишманов <b>БАНКИТЕ И КАСОВОТО ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ДЪРЖАВНИЯ И ОБЩИНСКИТЕ БЮДЖЕТИ</b> .....	341
Валери Йорданов Велковски <b>ПРОБЛЕМИ НА УСТРОЙСТВЕНИТЕ ПОЛИТИКИ И УСТРОЙСТВЕНИТЕ МЕРОПРИЯТИЯ В ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ ЗЕМИ (НА ПРИМЕРА НА ЕМПИРИЧНО ИЗСЛЕДВАНЕ)</b> .....	355
Симеон Венциславов Симеонов <b>СПЕЦИФИКА НА ТУРИСТА ПРАКТИКУВАЩ КУЛИНАРЕН ТУРИЗЪМ</b> .....	383
Emre Zafer Güney <b>BUTCHERS SCHEDULING MODEL EXAMINATION BY TIME STUDY OBSERVATIONS</b> .....	398
Андрей Йорданов <b>ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД ТОВА ДА БЪДЕШ AGILE /SCRUM</b> .....	408
Диана Христова <b>КОРПОРАТИВНА АМНЕЗИЯ И МОНИТОРИНГ НА НЕЯВНИТЕ ЗНАНИЯ В ОРГАНИЗАЦИИТЕ</b> .....	416
Борислав Боев <b>ПРОЕКТНОТО УПРАВЛЕНИЕ ПРИ ИЗГРАЖДАНЕТО НА НОВИ ЯДРЕНИ МОЩНОСТИ – ОСОБЕНОСТИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА</b> .....	424
Димитър Георгиев Тричков <b>ПАЗАРНИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ВЪЗМОЖНОСТИ ПРЕД ТЕЛЕКОМИТЕ В БЪЛГАРИЯ</b> .....	445
Veneta Todorova Lyubenova <b>BRAND TRUST AS A SOURCE OF BRAND EQUITY</b> .....	473
Росица Атанасова Проданова <b>ЕВРОПЕЙСКАТА ЦЕНТРАЛНА БАНКА – АНАЛИЗ НА ИНСТИТУЦИЯТА И ПОЗИЦИЯТА Й В СЧЕТОВОДНИЯ БАЛАНС</b> .....	488
Зорница Крумова <b>ИНОВАЦИИ – ОСНОВЕН ФАКТОР ЗА ПОВИШАВАНЕ НА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТТА</b> .....	507
Yaakov Itach <b>FINANCIAL LITERACY LEVEL OF HIGH SCHOOL STUDENTS AND ITS ECONOMIC PATTERNS REFLECTIONS</b> .....	518

ГОДИШЕН  
**АЛМАНАХ**  
**НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ НА ДОКТОРАНТИ**  
*Студии и статии*  
**Том XII – 2019, книга 15**

Даден за печат на 28.05.2020 г., излязъл от печат 02.06.2020 г.  
Поръчка № 18464; формат 16/70/100; тираж 50

**ISSN 1313-6542**

Издателство и печат: Академично издателство „Ценов“  
Свищов, ул. Градево № 24